

Dejan Süč

Življenjska zgodba tiskarja Béle Wellischa

1. Uvod

Porabski tiskar Béla Wellisch je prav gotovo ena ključnih osebnosti iz kulturne zgodovine Porabja, saj je s svojim delom ter prisotnostjo pustil neizbrisljiv pečat v pokrajini. Kljub temu, da so se ohranila številna dela, ki so bila natisnjena v tiskarni Béle Wellischa, pa je dejstvo, da o njegovem življenju vemo izjemno malo oziroma skoraj nič. Ključna vprašanja, kot kdo so bili njegovi starši, kje je pokopan, zakaj se je odločil za tiskarsko dejavnost in ali danes še živijo njegovi potomci, tako na žalost kljub njegovemu pomenu ostajajo neodgovorjena.

Nesporno dejstvo medtem ostaja, da je družina Wellisch zaznamovala založniško in tiskarsko dejavnost v Porabju v obdobju druge polovice 19. stoletja, ko sta dejavnosti, med drugim zaradi vzporednega gospodarskega razvoja regije, doživljali svoj razmah tudi na območju Železne županije. Govorimo o obdobju, v katerem je prišlo do

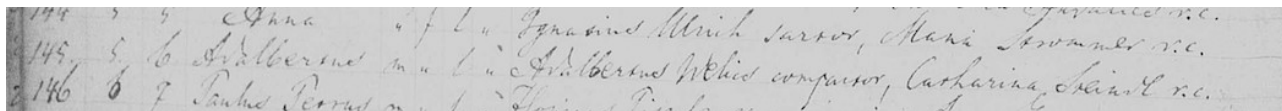
nastajanja kopice tiskarn tudi na območju današnje Prekmurja, npr. tiskarne Márka Grünbauma v Murski Soboti ali tiskarne Ernőja Balkányija v Dolnji Lendavi. Prvi tiskarji so bili znanilci nekega novega časa. Odigrali so ključno vlogo pri informiranju in opismenjevanju prebivalstva tistega časa.

Legendarni koledar »Dober Pajdás Kalendárium«, ki je svoje mesto našel v mnogokaterem domu v Porabju in Prekmurju, je luč sveta ugledal ravno v tiskarni Béle Wellischa, tako kot še mnogokatera druga tiskovina.

2. Adalbertus Wellisch

Béla Wellisch je bil rojen pod imenom Adalbertus Wellisch dne 5. junija 1867 v Szombathelyu staršema Adalbertusu Wellischu in materi Catharini Steindl. Slavni porabski tiskar je bil torej poimenovan po svojem očetu, ki je bil po poklicu »compactor«, kar v latinščini označuje tiskarja. Družina je bila rimokatoliške veroizpovedi in starša sta živela v Szombathelyu, v hiši številka 194.

Kot botra sta pri rojstvu Adalbertusa navedena Joannes Danzinger, po poklicu »compa«, kar bi lahko označevala »compactorja«, torej tiskarja ter najverjetneje njegova žena, Catharina Velis, oba rimokatoliške veroizpovedi.

Vpis rojstva Adalbertusa Wellischa

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1867, folija številka 546–547, zapis številka 145.)

O delu Béle Wellischa je ostalo veliko materialnih dokazov, veliko manj podatkov pa je o njegovem življenju. Časopisi tistega obdobja ga omenjajo predvsem kot tiskarja in založnika ter se posvečajo njegovi dejavnosti, veliko manj informacij pa izvemo o poteku njegovega življenja.

Desetletja dolgo ni bilo jasno, kje točno je Béla Wellisch umrl in kje je pokopan. Sedaj lahko končno povemo, da je umrl 6. decembra 1919 okoli 16. ure v kraju Eger na Madžarskem. Zapis o njegovi smrti med drugim navaja, da je bil preminuli trgovec s knjigami, rimokatoliške veroizpovedi, star 47 let, sin Béle Wellischa in že preminule Katalin Steindel. Vzrok smrti je bilo popuščanje srca. Pri zapisu je zanimivo predvsem, da je zapisovalec napačno navedel starost Wellischa, Béla Wellisch je bil namreč leta 1919 star 52 let.

Pomemben vir za rodoslovne raziskave so tudi osmrtnice. Tudi po smrti Béle Wellischa je v njegovi tiskarni nastala osmrtnica, ki navaja, da je v 53. letu življenja ter 26. letu poroke po daljšem trpljenju v Egru umrl Béla Wellisch, lastnik tiskarne in trgovec s knjigami. Pokojnik je bil pokopan 8. decembra v Egru. Med žalujočimi so navedeni:

- vdova Bélané Wellisch, roj. Anna Hauer,
- hčerki Juliska in Rózsika,
- sestri Irma Wellisch (Károlyné Körmendy), Karolina Wellisch (Károlyné Zsolnay) in brat Sándor Wellisch.

1919 dec. 8.	1919 dec. 6 d.n. 4 óra	Wellisch Béla, Káth. 47 évvel Könyvtároskedé Szentgottárd, Vas vas.	Hauer Anna	Wellisch Béla néhai Károly Steindel n. 4. Katalin	Eger, sírbe Könyvtáros néhai Károly Steindel n. 4.	mlad
796						

Zapis o smrti Béle Wellischa
(Vir: Smrtna matična knjiga Eger, leto 1919, folija številka 133, zapis številka 796.)

3. Sorodstvo Béle Wellischa

V Szombathelyu se je rodilo kar nekaj otrok Albertusa – Béle Wellischa starejšega oz. sester in bratov Albertusa – Béle Wellischa mlajšega. Matična knjiga v Szombathelyu tako med drugim navaja zapise rojstev otrok:

- Victor Wellisch, rojen 19. julija 1865 v Szombathelyu, hiši številka 124, sin tiskarja Albertusa Wellischa in žene Cathar. Steindl, rimokatoliške veroizpovedi. Botra pri rojstvu sta bila Joannes Danzinger in Cathar. Velisch, rimokatoliške veroizpovedi.

Rojstvu Victorja Wellischa je sledilo rojstvo že omenjenega Béla Wellischa leta 1867, zatem pa rojstvo prve hčere Béle Wellischa starejšega.

- Maya Aloysia Wellisch, rojena 17. avgusta 1869 v Szombathelyu, v hiši številka 194, hčerka tiskarja Albertusa Wellischa in žene Cathar. Steindl, rimokatoliške veroizpovedi. Botra pri rojstvu sta bila Joannes Danzinger in Cathar. Velisch, rimokatoliške veroizpovedi.

Naslednji zabeleženi zapis navaja Paulusa Emericusa Wellischa.

- Paulus Emericus Wellisch, rojen 9. januarja 1878 v Szombathelyu, v hiši številka 188, sin tiskarja Adalbertusa Wellischa in žene Cathar. Steindl, rimokatoliške veroizpovedi. Botra pri rojstvu sta bila Emericus Simon in Cathar. Velisch, rimokatoliške veroizpovedi.

Zadnji najdeni zapis o rojstvu otroka Adalbertusa – Albertusa – Béle Wellischa navaja rojstvo sina Stephanusa Joannesa Wellischa.

- Stephanus Joannes Wellisch, rojen 19. julija 1879 v Szombathelyu, v hiši številka 188, sin tiskarja Adalb. Wellischa in žene Cathar. Steindl, rimokatoliške veroizpovedi. Botra pri rojstvu sta bila Joannes Danzinger in Cathar. Velisch, rimokatoliške veroizpovedi.

Zanimivo je, da rojstva nekaterih oseb, naštetih na osmrtnici Béle Wellischa iz leta 1919, niso bila najdena. Tako zapisov rojstev Irme Wellisch, Karoline Wellisch in Sándorja Wellischa v rojstnomaticni knjigi župnije v Szombathelyu niso bila najdena. Ni mogoče popolnoma izključiti možnosti, da se je družina zaradi tiskarske dejavnosti očeta selila in so bili tako otroci rojeni kje drugje.

Da pa so osebe nesporno obstajale, dokazuje zapis o rojstvu Jolán Márie Körmendy 25. avgusta 1894 v Szombathelyu. Jolán Mária je bila hčerka uradnika Károlya Körmendyja in Irme Wellisch. Zanimivo je, da sta bila botra pri rojstvu ponovno János Danzinger, tokrat naveden kot gostilničar, in Karolina Wellisch.

189. 19. 20 Victor m. d. " Albertus Wellisch compactor, Catharina Steinl v. c.

Zapis o rojstvu Victorja Wellischa

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1865, folija številka 514–515, zapis številka 189.)

129. 17. 18 Maye Aloysie " f. l. " Albertus Wellisch compactor, Catharina Steinl v. c.

Zapis o rojstvu Maye Aloysie Wellisch

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1869, folija številka 25–26, zapis številka 129.)

129. 10. 18 Paulus Emericus " f. l. " Albertus Wellisch compactor, Catharina Steinl v. c.

Zapis o rojstvu Paulusa Emericusa Wellischa

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1878, folija številka 203–204, zapis številka 129.)

271. 19. 23 Stephanus Joannes " f. l. " Albertus Wellisch compactor, Catharina Steinl v. c.

Zapis o rojstvu Stephanusa Joannes Wellischa

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1879, folija številka 235–236, zapis številka 271.)

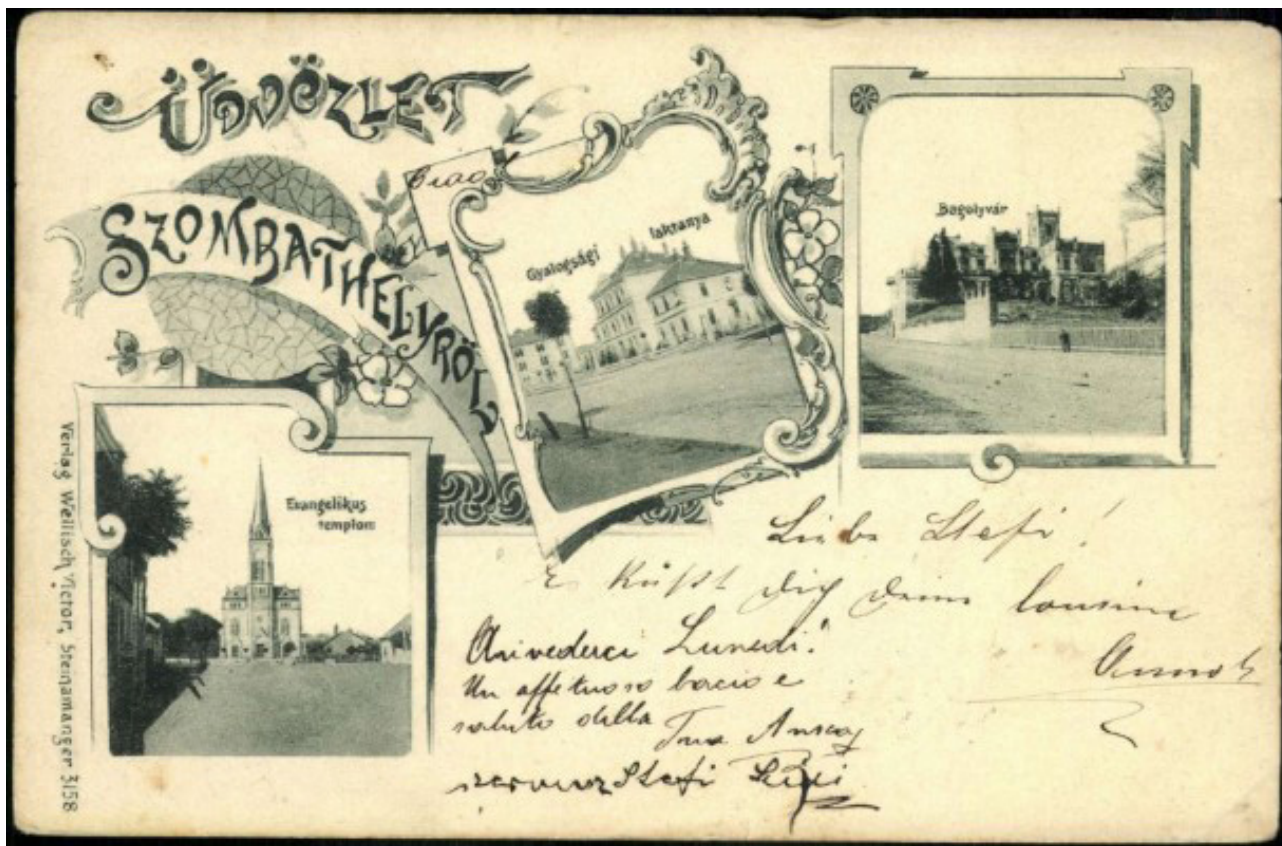
422	25	30.	Jolán-Maria	n. t. o. r.	Körmenetj. Károly p. i. u. n. á. m. t. e. s. t. Wellisch J. m. a. r. i. e. k. i. o. k.
-----	----	-----	-------------	-------------	---

Zapis o rojstvu Jolán Marie Körmeny

(Vir: Rojstna matična knjiga Szombathely, leto 1894, folija številka 58, zapis številka 422.)

4. Zanimivosti

Med otroci Adalbertusa Wellischa starejšega je poleg Béle Wellischa potrebno posebej izpostaviti še leta 1865 rojenega Victorja Wellischa. Victor Wellisch je bil namreč vsaj kratko obdobje ob koncu devetnajstega stoletja tiskar v Szombathelyu.

Razglednica iz tiskarne Victorja Wellischa
(Vir: Szombathelyi Evangélikus templom. Gyalogsági laktanya. Bagolyvár. Izdaja Verlag Wellisch Victor, Steinamanger, 3158. Hrani Zempléni Múzeum.)